

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 2, 2011 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338.2

Ю.М. Сафонов,
докторант, Херсонський національний технічний університет

СТРАТЕГІЯ І СТРУКТУРА: ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН ПОТЕНЦІАЛУ СИРОВИННОГО КОМПЛЕКСУ ТЕКСТИЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглядаються проблеми текстильної промисловості надається економічна оцінка льонарства в Україні, відтворено методуку відродження льоносировинної бази України.

Ключові слова: економічна обґрунтованість, сировинний комплекс, текстильна промисловість.

Annotation. The problem of textile industry is the economic evaluation of flax in Ukraine played revival technique lonosyrovynnoi base of Ukraine.

Keywords: economic justification, extractive industry, the textile industry.

Постановка проблеми Льон-довгунець в Україні є основною технічною культурою комплексного використання. Головні виробники продукції первинної переробки льону є льонопереробні підприємства Волинської, Житомирської, Івано-Франківської, Київської, Львівської, Ровенської, Сумської, Чернівецької, Чернігівської областей. Порівнюючи результати 1987 року (період типових середніх показників льонопереробної галузі України в складі Радянського Союзу) із результатами останніх років відзначається значне зниження переробки льоноволокна в усіх областях. Викликано це зниженням заготівлі льоноволокна за період із 1987р. по 2008р. у середньому з 141,6 до 4,5 тис. тонн або більше ніж 31 разів.

У 1991-1995 рр. у льонопереробці України всі підприємства галузі змінили форму власності з державної на акціонерну та були переєстровані як ВАТ та ТОВ. Проте зв'язки із постачальниками трести у новостворених підприємств не відрізнялися від попереднього періоду, за винятком того, що головною метою діяльності підприємств є отримання прибутку. Проте в галузі стрімко накопичуються проблеми збуту готової продукції, несвоєчасних платежів та бартеризації між усіма учасниками виробничого ланцюга.

Як наслідок, у 1995 р. відбувся обвал льонопромисловості. Льон, який до цього був найприбутковішою культурою українського Полісся, Прикарпаття, для більшості аграрних господарств стає збитковим. Великих втрат галузь зазнала також у 1995-2001 рр., коли льонопереробний комплекс перебував у складній соціально-економічній ситуації, для якої характерні нестійкість виробничо-господарських зв'язків, велика вартість кредитних ресурсів і дотацій з боку державного й обласних бюджетів. Утворилося замкнуте коло неплатежів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Дослідженню присвячено праці українських та зарубіжних вчених В.Авер'янов, О.Амаша, І.Ансофф, Н.Антонова, Б.Буркінський, І.Грузнов, Т.Желюк, В.Зазарченко, М.Коваленко, С.Лазарєва, С.Поважний, П. Саблук, В.Столярів

У той період багато льонопереробних підприємств збанкрутували внаслідок використання позикових кредитних ресурсів під високі відсотки. Рентабельність виробництва льону почала знижуватися і, як наслідок, - недозавантаження потужностей через відсутність достатньої кількості сировини, сезонність роботи та труднощі збуту льоноволокна в Україні.

Відсутність фіксованої ціни у разі закупівлі трести, труднощі розрахунків між сільгоспвиробниками та переробниками призвели до того, що площі посіву льону-довгунця до 2001 р. зменшилися до 20 тис. га, врожайність волокна – до 2 центнерів з одного гектара, а у лляних сівозмінах утворився негативний баланс живильних речовин.

Підприємства, які змогли зорієнтуватися і виходити зі своєю сировиною на зовнішні ринки провадили агресивну політику створення нових ринків збуту, змогли зберегти власну виробничу базу.

Формування цілей статті Метою статті є окреслення стратегій, розробка і виконання системи планів у ланцюжку «поле-споживач»; сільськогосподарські підприємства, які остаточно втратили інтерес до вирощування льону .

Виклад основного матеріалу дослідження За період 2000-2005 рр. щорічний обсяг виробництва волокна льонозаводами становив менше 5 тис. т. Відсутність сировини та оборотних коштів наблизило майже всі підприємства первинної переробки льону до межі економічної стійкості, за якою розпочався неконтрольований процес їхнього розпаду й самоліквідації.

Кризова ситуація на підприємствах, що займалися переробкою льоноволокна, викликала скруту текстильної промисловості, яка переробляла довге волокно. Як наслідок, порівняно з початком 90-х років обсяги виробництва лляних тканин становили лише 6% від обсягів 1990 р. На одного жителя України в 2007 р. вироблено пише 1,5 м² тканин, тоді як у 1990 р. випускалося 24 м².

Загалом виробництво продукції зазначеними підприємствами скоротилося у 7-10 разів, частка в структурі промислової продукції зменшилася із 10 до 1,1%. З 245 підприємств галузі більше 15% збанкрутували, ще 30% до 2005 р. простоювали, а виробничі потужності решти використовують лише частково.

У текстильній та переробних галузях втрачено понад 300 тис. робочих місць, імпорту лляних тканин та виробів з льону (сорочок, костюмів, рушників, білизни) перевищує вітчизняне виробництво у 3 рази, а експорт загалом – майже у 10 разів, причому шовкових тканин у 47 разів, бавовняних – у 26, вовняних – у 7, лляних – у 5 разів.

Причини, які викликали таке падіння, багато, основні з них [6, с.69]: порушення цінового паритету між галузями льонопереробного комплексу. Використовуючи своє монопольне становище, льонозаводи диктують виробникам сировини занижені ціни, які не гарантують окупності власних витрат; темпи зростання собівартості льонопродукції значно перевищали темпи зростання цін, що призвело до падіння рентабельності; відсутність мотивації та стимулювання сільськогосподарських виробників до вирощування льону; ліквідація та реорганізація великих сільськогосподарських підприємств, які традиційно займалися вирощуванням льону; підвищення вартості та погіршення якісного насінневого матеріалу; відсутність або недостатнє виконання необхідних агротехнічних заходів та сівозмін.

Ретроспективний аналіз підтверджує, що останній етап стрімкого розвитку льонарства в Україні відбувся у 50-60 –х роках ХХ століття. У 1965 році під посіви льону-довгунця було відведено 1476 тис. га. В тому ж році отримано найвищий урожай за всі воєнні і післявоєнні роки – 3,3 ц/га. Значно підвищилась і якість продукції [4, с.108].

Наприкінці 50-х років ХХ століття до наукової роботи з льоном-довгунцем залучено вчених Українського науково-дослідного інституту землеробства (м. Київ). Із 1974 року було розпочато дослідну роботу з льоном-довгунцем в Інституті луб'яних культур УААН (м. Глухів).

У 2000-х роках льонарство, здебільшого, сконцентрувалося в країнах Євразії (табл. 1.). Лідерами серед них (за даними 2005 року), є Китай – 130 000 га, Росія – 95 450 га, Франція – 81 508 га, Білорусь – 78 500 га, Україна посідає п'яте місце – 25 530 га. До того ж, у зазначених країнах спостерігається тенденція збільшення

об'ємів виробництва льону [4, с.109].

Таблиця 1. Площі посівів льону в світі (га)

	1998р.	1999р.	2000р.	2001р.	2002р.	2003р.	2004р.	2005р.
Австрія	635	350	450	132	171	142	109	134
Білорусь	80000	70000	81800	70000	67900	70900	7900	78500
Бельгія	11211	12176	13355	16900	15567	19250	19823	18760
Болгарія	58	58	300	210	470	150	70	-
Китай	101000	101000	100000	100000	80000	133000	130000	130000
Чеська республіка	4117	6348	6302** 2240*	7095	5885	6003	5500	4318
Єгипет	14000	3248	3994	7649	8936	13010	17138	5847
Франція	43708	49129	55629	67970	68416	76439	80081	81508
Німеччина	416	570	402	200	200	224	180	38
Латвія	2200	2000	300** 1600*	-	-	-	1654	1654
Литва	6500	8600	8600	9600	9346	10000	5494	4300
Нідерланди	3306	3570	4016	4415	4000	4615	4517	4691
Польща	2548	1223	5093	4520	5100	6000	5745* 600**	6000* 823**
Росія	107340	104050	107610	127361	110820	118060	112300	95450
Іспанія	87727	122400	13595	342	60	2	-	-
Україна	31200	21900	19300	28280	28200	32480	38220	25530
Великобританія	16700	14000	11816	4430	156	175	1820	-
Інші країни	2800	6981	6792	806	562	134	177	91
Всього	515467	527603	436232	449999	405789	490584	501828	456730

Примітка: * – льон-двугунець; ** – льон олійний.

Деякі країни (Данія, Іспанія та інші) значно зменшують площі вирощування льону або взагалі відмовляються від його виробництва, що негативно впливає на світові показники.

Таким чином, визначилися основні осередки розвитку української сільськогосподарської науки в льонарській галузі у вигляді відділів і лабораторій льону: Інститут сільського господарства Полісся, Інститут землеробства і тваринництва Західного регіону, Інститут землеробства, Інститут луб'яних культур Української академії аграрних наук.

До 1991 року галузь відіграла визначальну роль в економіці господарств зони Полісся України. Частка льонарства в загальному розмірі прибутку від реалізації продукції рослинництва становила 30-70%, а в деяких господарствах і більше. Рівень рентабельності галузі коливався в межах 60-160%. Такі показники забезпечувались завдяки порівняно високим врожаєм високоякісної продукції та закупівельним цінам на льонопродукцію, відповідному стимулюванню товаровиробників, кредитуванню переробних підприємств тощо.

Останні дослідження кон'юнктури світового ринку та спроба зауважити, що на сьогодні і у найближчому майбутньому головна увага приділяється лляними тканинами та виробами із них. Згідно прогнозів експертів до 2012 року 78% одягу, який виробляється в світі, буде шито з лляної тканини [4, с.144].

Оскільки льон – целюлозна сировина, що відновлюється щороку, зростання виробництва льонопродукції є потенційним резервом валютних надходжень і тому має суттєвий позитивний вплив на добробут держави. Парадоксальність сучасного стану вітчизняного льонарства полягає у тому, що коли у всіх європейських країнах спостерігається нарощування темпів льонівиробництва, в Україні навпаки відбувається скорочення посівних площ під льон, зниження якості льонопродукції. Це зумовлено порушенням технології вирощування льону, зменшення кількості внесених добрив та засобів захисту рослин, незабезпеченістю господарств необхідною технікою, великими втратами врожаю в процесі збирання та первинної обробки. Відсутність державних дотацій, диспаритет цін на промислову і льонарську продукцію, несвочасність розрахунків переробних підприємств із сільськогосподарськими виробниками – це ті економічні чинники, що перетворюють галузь в Україні на збиткову [3, с.3].

Історичний досвід льонарства свідчить про те, що стабілізація виробництва льону можлива лише за умов повного використання потенціалу галузі, раціонального її ведення, що передбачає отримання комплексного ефекту від застосування взаємодії основних факторів виробництва: природних, біологічних, техніко-технологічних, організаційно-економічних. Для стабілізації і подальшого ефективного розвитку льонівиробництва необхідно створити таку виробничу структуру, яка здатна забезпечити найбільш повне використання природно-економічних умов для досягнення високого рівня врожайності і якості льонопродукції, оптимальний рівень спеціалізації, застосування сучасних форм організації праці, які дозволять ефективно використовувати робочу силу та сільськогосподарську техніку.

Маркетингові дослідження кон'юнктури світового ринку та попиту на продукцію текстильної промисловості, проведені на основі оглядів міжнародних виставок моди, тканин і трикотажу («Premier-Vision», «Paris», «Moda-In», Milan), свідчать, що лляні тканини, льоновомісні полотна та вироби з них є лідером не тільки на сьогоднішньому ринку, але й у майбутньому [8, с.15].

У західноєвропейській структурі споживання лляних тканин та одягово-білизняний асортимент припадає 60-75% їх виробництва, зокрема, на споживання трикотажних полотен – 14-45%.

На європейському ринку потреба в льоноволоknі становить 120 тис. т на рік та має тенденцію до зростання. У тих самих обсягах оцінюється попит американського ринку. На сьогодні потреба у лляному волоknі задовольняється на 70-80%.

Нині льоносіючі країни збільшують посіви та обсяги виробництва льону. Так, Китай за останні роки збільшив обсяги виробництва льону майже у 1,5 рази. Країни Західної Європи протягом кількох років збирають високі врожаї. Збільшенню виробництва льону в цих країнах сприяє виділення постійних субсидій Євросоюзу та інших організацій. Сума субсидій в льоносіючих країнах ЄС становить 1000 дол. на 1 га посівів [8, с.16].

У лляній промисловості України найбільшими виробниками є два великих підприємства – ВАТ «Рівнелльон» (м. Рівне), що випускає лляні тканини й волокна, нетканий лляний ватин, лляні мішки, та ВАТ «Льонотекс» (м. Житомир), яке виробляє довге й коротке лляне волокно. Крім того, успішно працюють також Старосамбірський льонокомбінат, який виробляє лляне волокно, неткані матеріали й шпагат, Марчихино-Будська лляна фабрика спеціалізується на випуску лляних комплектів постільної білизни й лляних скатертин, Смільчинське кооперативно-міждержавне підприємство з виробництва льону здійснює первинну обробку льону, виробництво лляного волокна.

Зниження динаміки виробництва лляного волокна у 2005-2009 рр. обумовлено змінами структури вітчизняного бізнесу та впливом декількох причин, найбільш вагомими з яких є [8, с.17]: порушення гармонійного розвитку виробництва та галузевої науки, низька інноваційна активність підприємств; на сучасному етапі розвитку у тріаді «державна – бізнес – інновації» відсутні стимули, примусові заходи та зацікавленість у взаємодії; значне технологічне відставання вітчизняної текстильної промисловості від рівня провідних іноземних держав, що призводить до неможливості випуску конкурентоспроможної продукції, яка б відповідала очікуванням кінцевого споживача через недостатньо високий рівень техніки та технології, підвищену енерго- та матеріалоємність, трудомісткість виробництва і його незадовільну організацію; відсутність та нестача оборотних коштів на текстильну сировину, паливно-енергетичні ресурси, барвники та інші матеріали внаслідок інфляції; суттєве зменшення кінцевого попиту, що є результатом зниження купівельної спроможності населення та зміни орієнтації покупців на придбання готових виробів, а швейних підприємств – на закупівлю імпортованих тканин, які близькі за ціною до вітчизняних, але значно перевищують їх за якістю.

Структура асортименту лляних тканин на вітчизняному та зарубіжному ринках різко відрізняється. Так, у країнах Західної Європи 65% від усього обсягу виробництва лляної продукції складають тканини для одягу, у той час як на вітчизняному ринку їх частка становить близько 7%, а 64% виготовленої в Україні льонопродукції – це технічні й тарні тканини. Надалі передбачається зміна асортименту лляних тканин у напрямку збільшення питомої ваги тканин побутового призначення, а саме збільшення випуску лляних тканин для одягу до 20%.

На сьогодні перед текстильною промисловістю поставлено завдання не лише максимально використовувати лляну сировину, а й задіяти потужності бавовно-та вовнопрядильних підприємств, що простоюють.

Збір урожаю волокна і насіння луб'яних культур в Україні у 2009 році характеризується показниками наведеними у табл. 2.

Таблиця 2. Збір урожаю льону і конопель в усіх категоріях господарств по Україні у 2009 році

Назва сільськогосподарських культур	Уточнена посівна площа, тис. га	Загальна зібрана площа, тис. га	Валовий збір урожаю, тис. ц	Урожайність ц з 1 га зібраної площі
Льон-довгунець – насіння	2,40	2,22	7,8	3,5
Льон-довгунець – соломка	2,40	1,85	48,4	26,1
Льон-довгунець – волокно	2,40	1,84	11,9	6,5
Коноплі – насіння	-	0,20	0,8	3,8
Коноплі - волокно	0,25	0,05	0,1	2,3
Коноплі південні – насіння	-	0,01	0,3	30,3
Коноплі південні – стебло	0,11	0,01	-	-
Коноплі (середньоросійські та південні) – всього	0,36	-	-	-
Льон-кудряш	48,74	46,76	373,3	8,0

Джерело: складено за [5, с.8].

З метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняної лляної продукції вченими Херсонського національного технічного університету запропоновано удосконалити технологічний ланцюжок її виробництва (рис. 1.) [8, с.22].

Проблему стабілізації та подальшого розвитку льонпереробної галузі може вирішити лише держава. Для забезпечення льоносировиною вітчизняних переробних підприємств у необхідних обсягах потрібно, на думку вчених, впроваджувати такі першочергові організаційно-економічні заходи [8, с.23]: виділяти на посівні площі під льон 33-35 тис. га орних земель для забезпечення внутрішніх потреб України в льоноволокні; ввести державне чи регіональне замовлення на продукцію з льону на рівні потреби в ній з частковим пільговим кредитуванням; забезпечити своєчасність розрахунків за сировину, яку господарства реалізують переробним підприємствам; у законодавчому порядку вирішити питання про надання пільгового кредитування льонозаодам на проведення закупівлі лубоволокнистої сировини, а товаровиробникам – на придбання спеціальної техніки; запровадити прямі дотації сільгоспвиробникам (до 50% від цін реалізації) за кожен тунн трести (соломки) льону, здану на вітчизняні переробні підприємства.

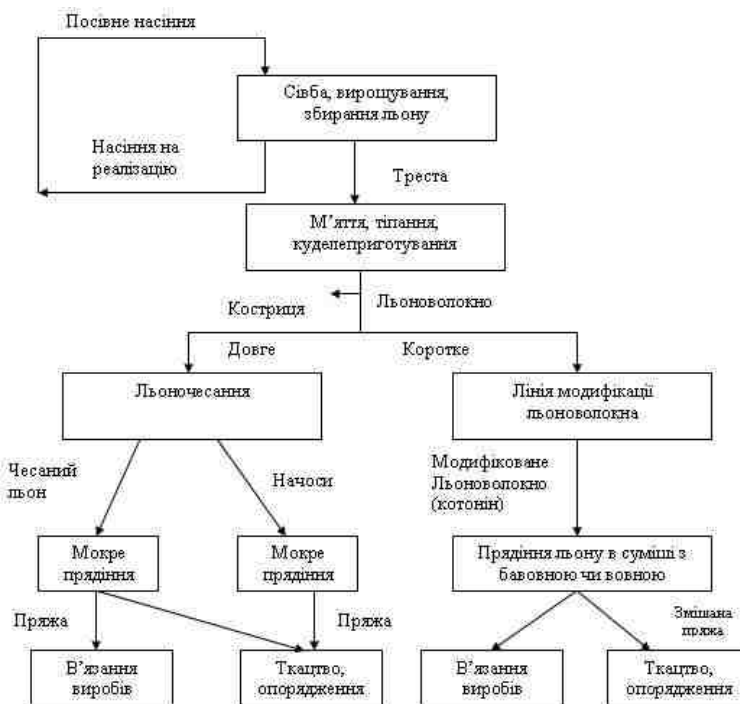

Рис. 1. Схема технологічного процесу виробництва та переробка льонволокна

Вирішити комплекс накопичених теоретичних і практичних проблем лляної галузі, надати обґрунтовані пропозиції для забезпечення конкурентних переваг українських товарів на ринках, підвищити частку високотехнологічної, наукоємної продукції та економічне зростання текстильних підприємств може галузева наука [7]. Для цього необхідно створити умови для підвищення зацікавленості підприємств у активізації освоєння інновацій і результатів наукових розробок, що здійснюються для розвитку лляного комплексу України, а також вирішити проблему фінансування науки з державного, регіонального й місцевого бюджетів. Найважливіша проблема сучасного етапу розвитку галузі – підвищення конкурентоспроможності продукції. Обов'язковими умовами для її вирішення є висока якість сировини, прогресивна техніка та технологія її переробки, а також система заходів, що це забезпечить, включаючи заходи державної підтримки, позитивного протекціонізму лляної галузі (практикується в багатьох країнах). Саме промислова політика держави, направлена на створення конкурентоздатної продукції, обумовлює економічний розвиток країни. Тільки на цій основі можливо наповнити бюджети всіх рівнів і вирішити соціальні питання.

Сучасний кризовий стан льонарства та заводів первинної переробки льону зумовлений цілою низкою і соціально-економічних чинників, які призводять до падіння рентабельності та збитковості багатьох підприємств галузі. Аналізуючи причини економічних та соціальних труднощів льонпереробних підприємств, слід зазначити, що проблеми полягають, на думку І. Слюєнко, у відсутності можливості адаптації та пристосування до нових умов, жорсткої конкуренції. Економічна ситуація в галузі змушує виробників продукції з льону-довгунця спрямовувати всі кошти на розв'язання сьогочасних проблем. Для поліпшення ситуації, що склалася в галузі, необхідним є впровадження інтеграційних процесів, при цьому приділивши особливу увагу підвищенню ефективності промислового виробництва продукції з льону і збереженню існуючого потенціалу та розвитку [10, с.42].

Вирішення проблеми стабілізації і відродження льонпереробної галузі України та її подальший інтеграційний розвиток за умов ринкових відносин можливий, якщо економічна політика з переозброєння галузі враховуватиме низку найважливіших чинників, а саме: силу і активність конкурентної боротьби на ринку льонвоємісних товарів, потенціал маркетингу, ефективність інноваційних ресурсозберігаючих технологій і, головне, впровадження новітнього високопродуктивного устаткування з високим рівнем автоматизації та механізації виробничих процесів [1].

У 2003-2009 рр. спостерігалася відносна стабілізація українського льонпереробного комплексу. Посівні площі льону зростали і досягли 25-30 тис. га, річні

обсяги виробництва льноволокна становили 15-18 тис. т.

Висновок Проте, незважаючи на окреслені проблеми, у галузі залишаються безліч нерозв'язаних питань: невідповідність вирощування льону і через це незначна площа посівів льону-довгунця та практично повна відсутність посівів льону-кудряшу (відсоток використання наявних площ, пристосованих для льону, вирощування не перевищує 20%): труднощі щодо гарантування отримання сировини для льнопереробних підприємств; незначна кількість вітчизняного високопродуктивного районованого насіння за високої вартості імпортного; невисока врожайність соломи; низька якість сировини, дають змогу одержувати незначну кількість тіпаного льону; застаріле устаткування на льнопереробних підприємствах; відсутність національних технологій з подальшої глибокої переробки льносивини (зокрема, катонізації льноволокна); недостатній обсяг інвестицій як в аграрному, так і в промисловому секторі льновиробництва; малоефективні технології управління; відсутність цілісної моделі стратегічного розвитку підприємств галузі [9].

Стан і перспективи розвитку льонарства в Україні викликали у фахівців особливе занепокоєння практично протягом усіх років нашої державної незалежності. Адже йдеться про галузь, яка забезпечувала високі прибутки, натомість вирішувались соціально-економічні проблеми сільської місцевості. Її позитивний вплив особливо відчувався на Поліссі. Нині льонарство, первинна переробка льону знаходяться, на думку більшості дослідників, у стані економічної стагнації.

Література

1. Виробництво льноволокна та його використання / [Л.П. Карпець, А.Ф. Скорченко, Л.А. Чурсіна та ін.]. – К.: Нора-Прінт, 2002. – 128с.
2. Голобородько П.А. Льонарство на шляху відродження / П.А. Голобородько // Пропозиція. – 2001. – № 4. – С. 74-77.
3. Голобородько П.А. Льонарство та коноплярство: проблеми і перспективи / П.А. Голобородько, В.П. Ситник, В.Г. Баранник // Селекція, технологія виробництва та первинної переробки льону і конопель. – Глухів: Інститут лубяних культур УААН, 2000. – С.3-15.
4. Дудукова С.В. Льон-довгунець: потенційні можливості та сфера застосування / С.В. Дудукова, І.В. Овсянко, Ю.В. Мохер // Наукові дослідження у льонарстві та коноплярстві України: матеріали наук.-техн. конф. молодих вчених (Глухів, 2-3 листопада 2005 р.) / Інститут луб'яних культур УААН. – Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ. – 2006. – С.105-115.
5. бір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду в регіонах України за 2009 рік: статистичний бюлетень / Державний комітет статистики України. – К.: Держаналітінформ, 2010. – 198 с.
6. Карлюка Д.О. Удосконалення управління інноваційним розвитком підприємств льнопереробної галузі : дис. ...кандидата екон. наук: 08.01.06 / Карлюка Дмитро Олександрович. – Херсон, 2006. – 183 с.
7. Кругла Н.А. Історія розвитку льонарства в Україні : [навчальний посібник] / Н.А. Кругла, В.А. Вергунов. – Херсон: «Адамс», 2002. – 168 с.
8. Кузьміна Т.О. Якість і стандартизація модифікованих волокон: [монографія] / Т.О. Кузьміна, Л.А. Чурсіна, Г.А. Тіхосова; під ред. Л.А. Чурсіної. – Херсон: Олді-плюс, 2009. – 416 с.
9. Макаренко П.М. Причини аграрної кризи і недооцінка ролі держави в умовах ринкових перетворень / П.М. Макаренко // Економіка АПК. – 2002. – № 4. – С. 22-29.
10. Сисоєнко І.А. Вплив інтеграційних процесів на розвиток льнопереробної галузі / І.А. Сисоєнко // Легка промисловість. – 2007. – № 4. – С. 42-43.

ТОВ "ДКС Центр"